

Пётр Дарашчонак

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ПРАФЕСІЙНАЯ ЖУРНАЛІСЦКАЯ АДУКАЦЫЯ Ў БЕЛАРУСІ: ПАЧАТАК ШЛЯХУ

У пачатку 30-х гг. XX ст. у Беларусі хуткімі тэмпамі ствараліся раённыя газеты і шырока разгалінаваная сетка палітаддзельскіх газет. Беларускія ўлады былі вымушаны тэрмінова вырашыць праблему, звязаную з вострым дэфіцытам спецыялістаў у галіне СМІ. Толькі ў рэдакцыі раённых газет, якія вядуць сваю гісторыю з 1930 г., патрабаваліся дзясяткі спецыялістаў з журналісцкімі дыпламамі. Але справа па стварэнні профільнай навучальнай установы пачалася толькі праз два гады, калі быў адчынены Камуністычны інстытут журналістыкі БССР.

Створаны ў 1932 г. КІЖ атрымаў статус вышэйшай партыйнай навучальнай установы, якая выпускала адказных рэдактараў раённых і палітаддзельскіх газет, работнікаў «сярэдняга звяна» для рэдакцый цэнтральных газет. Да 1934/1935 навучальнага года, калі ўжо атрымаў дыпламы першы выпуск спецыялістаў і былі вызначаны асноўныя патрэбы рэспубліканскага і мясцовага друку, складалася і структура КІЖа. У адпаведнасці з правіламі прыёму на 1934/1935 навучальны год інстытут рыхтаваў журналістаў на так званым «асноўным сектары» з трохгадовым тэрмінам навучання. Апрача гэтага вёўся набор на шасцімесячныя курсы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіруючых газетных работнікаў, работнікаў раённых і палітаддзельскіх газет і рэдактараў шматтыражак буйных прадпрыемстваў. Значную колькасць будучых журналістаў рыхтавалі на камсамольскім аддзяленні з 2-гадовым тэрмінам навучання. Яшчэ адной формай навучання з'яўляліся чатырохмесячныя падрыхтоўчыя курсы для паступлення на асноўны сектар.

Крытэрыі адбору на асноўны сектар з'яўляліся, безумоўна, высокімі. Абавязковымі былі двухгадовы партстаж (без замены стажам ЛКСМ), не менш як трохгадовы тэрмін працы на прамысловым прадпрыемстве, МТС, у саўгасе ці калгасе. З улікам спецыфікі будучай прафесіі, перад паступленнем трэ-

ба было мець вопыт партыйна-масавай і грамадскай работы і ўдзельнічаць у бальшавіцкім друку ў якасці рабкара, селькара, ваенкара або штатнага супрацоўніка газеты. Узрост паступаючых на вучобу быў вызначаны ў межах ад 22 да 32 гадоў.

Абітурыент КІЖа павінен быў прадэманстраваць пры паступленні на трохгадовае аддзяленне пэўныя грамадска-палітычныя веды. Ад навучэнцаў асноўнага сектара патрабавалася «правільна арыентавацца ў бягучай палітыцы партыі і Комінтэрна, пастановах XVII з'езда УКП(б) і XV з'езда КП(б)Б. Па гісторыі партыі, палітэканоміі і эканомпалітыцы яны павінны мець веды ў аб'ёме двухгадовай СШ; па агульнаасветных дысцыплінах: мове, матэматыцы і т. д., у аб'ёме рабфака» [1, с. 4].

Журналісты-практыкі, якіх цікавіла службовая кар'ера, маглі скончыць пры КІЖы шасцімесячныя курсы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіруючых газетных работнікаў. У параўнанні з асноўным сектарам узровень патрабаванняў да будучых курсантаў па асобных пазіцыях быў яшчэ больш высокім: трохгадовы партыйны стаж; пяць гадоў працы на прадпрыемствах, МТС, у калгасах і саўгасах. Няштатным супрацоўнікам газет і часопісаў любога ўзроўню шлях на перападрыхтоўчыя курсы быў закрыты: слухач павінен быў адпрацаваць не менш за 6 месяцаў ў раённых, палітаддзельскіх, фабрычна-заводскіх ці чыгуначных друкаваных газетах або на кіруючых партыйных пасадах.

Узрост слухачоў быў абмежаваны – ад 22 да 34 гадоў. На шасцімесячныя курсы таксама прымалі камсамольцаў ад 19 да 23 гадоў (члены і кандыдаты ў члены УКП(б) з трохгадовым камсамольскім стажам). Персанальны адбор камсамольцаў на курсы курыраваў ЦК ЛКСМБ.

Трэцім асноўнай навучальнай структурай КІЖа з акрэслена маладзёжным накірункам з'яўлялася двухгадовае камсамольскае аддзяленне, якое рыхтавала адказных работнікаў камсамольскіх старонак раённых газет, адказных сакратароў і загадчыкаў аддзелаў мясцовай і цэнтральнай (камсамольскай) прэсы і іншых работнікаў палітаддзельскіх газет. На камсамольскае аддзяленне прымалі камсамольцаў ва ўзросце ад 19

да 23 гадоў – членаў і кандыдатаў у члены партыі, якія мелі трохгадовы камсамольскі стаж і столькі ж адпрацавалі на прамысловых прадпрыемствах ці ў калектывных вясковых гаспадарках. У дадатак слухачы павінны былі мець вопыт камсамольскай і грамадскай работы, удзельнічаць у нізавым друку ў якасці рэдактараў, членаў рэдкалегій насценгазет, рабкараў, селькараў. Жадаючыя вучыцца на камсамольскім аддзяленні, якія не з’яўляліся членамі і кандыдатамі партыі, але адпавядалі астатнім умовам, маглі трапіць у КІЖ толькі па накіраваннях ЦК ЛКСМБ. Ад прэтэндэнтаў, што паступалі на камсамольскае аддзяленне, патрабавалася падрыхтоўка па гуманітарных і прыродазнаўчых дысцыплінах ў аб’ёме рабфака.

Дастаткова высокай была планка і для тых, хто паступаў на падрыхтоўчыя курсы. Яны павінны былі правільна арыентавацца ў бягучай палітыцы партыі і Камінтэрна, а па гісторыі партыі, палітэканоміі і эканампалітыцы мець веды ў аб’ёме двухгадовай сярэдняй партшколы. Што ж датычыцца мовы, матэматыкі і інш., то па гэтых прадметах слухачам было дастаткова мець няскончаны курс рабфака або тэхнікума ці аб’ём ведаў за звычайную сямігодку.

Пасля падачы заяў і дакументаў у мандатную камісію КІЖа (анкета, аўтабіяграфія, характарыстыка, медыцынская даведка, камандзіроўка партыйнага камітэта ці палітаддзела) усе дапушчаныя праходзілі іспыты, падчас якіх інстытут дапамагаў ім кансультацыямі, забяспечваў падручнікамі і інш. Пасля гэтага найбольш падрыхтаваныя прыступалі да вучобы.

Статус студэнтаў асноўнага сектара, шасцімесячных курсаў, камсамольскага аддзялення і падрыхтоўчых курсаў адпавядаў узроўню вышэйшай партыйнай навучальнай установы, якой з’яўляўся КІЖ. У Беларускам дзяржаўным універсітэце 1920–1930-х гг. інтэрнатам і стыпендыяй забяспечваліся толькі рабфакаўцы, астатняе студэнцтва атрымлівала стыпендыю ў залежнасці ад паспяховасці, ды і месцаў у інтэрнаце на ўсіх не хапала. А КІЖ забяспечваў студэнтаў усіх аддзяленняў стыпендыяй у памеры 250 руб., інтэрнатам, харчаваннем, падручнікамі і пісьмовымі прыладамі. Выключэннем былі студэнты, якія мелі сем’і, – гэты кантынгент кватэрамі не забяспечваўся.

Арганізацыі ў рэгіёнах аплачвалі паступаючым у КІЖ да-рожныя выдаткі ў абодва канцы, рыхтавацца да экзаменаў абітурыентам можна было падчас паўтарамесячнага адпачынку з захаваннем зарплаты. Пры гэтым саіскальнік звання студэнта не пазбаўляўся права і на чарговы адпачынак. За сям'ёй камандзіруемага захоўвалася кватэра, размеркавальнік і нормы забеспячэння, якімі яна карысталася раней.

Для планавага набору навучэнцаў ЦК КП(б)Б вызначаў кантрольныя лічбы, ці «развёрстку», для партыйных і камсамольскіх арганізацый рэспублікі. У прыватнасці, на 1934/1935 навучальны год месцы студэнтаў у асноўным сектары аспрэчвалі 66 чалавек, на падрыхтоўчых курсах – 74, на шасцімесячных курсах – 40, на камсамольскім аддзяленні – 51. Пры гэтым з Мінска, палітупраўлення Беларускай ваеннай акругі і палітсектара НКЗ БССР для вучобы на асноўным сектары КІЖа накіроўвалася 22 абітурыенты, на падрыхтоўчых курсах – 27, на шасцімесячных курсах – 8, на камсамольскім аддзяленні – 20. Толькі арганізацыі Гомеля, Віцебска і Магілёва павінны былі паслаць на ўсе формы навучання 83 чалавекі. Сярод іншых гарадоў, з якіх накіроўваліся навучэнцы, былі Бабруйск, Орша, Барысаў, Полацк, Мазыр, Рэчыца, Жлобін (разнарадка кожнаму з гэтых гарадоў на ўсе формы навучання – ад 6 да 12 чалавек). На астатнія раёны БССР выдзяляўся ўсяго 5 заявак.

У 1934 г. у КІЖы быў выпушчаны першы і, пэўна, адзін з нямногіх на той час падручнікаў па журналістыцы – «Работа над заметкай і пісьмом рабочага і калгасніка» тыражом у 3000 экз. і аб'ёмам каля трох друкаваных аркушаў. Яго аўтарам з'яўляўся М.С. Зярніцкі – у 1932–1937 гг. намеснік, а ў 1940–1941 гг. дырэктар Камуністычнага інстытута журналістыкі імя С.М. Кірава. Спецыялістаў газетна-часопіснай справы было мала, таму адукацыю КІЖа можна ацэньваць у асноўным як філалагічна-гуманітарную. Студэнт інстытута за тры гады вучобы здаваў экзамены па беларускай і рускай мовах, геаграфіі, усеагульнай гісторыі, гісторыі народаў СССР і гісторыі ВКП(б), нямецкай мове, палітэканоміі, дыялектычным і гістарычным матэрыялізме, ленінізме, гісторыі рускай і беларускай літаратуры, ваенных дысцыплінах. Спецыяльнай журналісцкай дыс-

цыплінай (у Інстытуце журналістыкі БДУ захоўваецца дыплом выпускніка трохгадовага аддзялення КІЖа 1938 г. П.П. Свірыда) з'яўляўся курс «Работа над газетным матэрыялам», асобная адзнака выстаўлялася за праходжанне вытворчай практыкі. Мацаваць прафесійныя навыкі дапамагаў і ўдзел студэнтаў у выпуску нумароў газеты парткама, прафкама і рэктарата «Кіжавец» (у далейшым – «Кіравец»).

КІЖ адыграў сваю важную ролю ў падрыхтоўцы прафесійных журналістаў у час, калі ішоў актыўны працэс станаўлення нацыянальнай сістэмы друку, выдавецкай справы і беларускага радзё. Створаная ў пачатку 30-х гг. XX ст. нацыянальная журналісцкая школа заклала тэарэтычны і практычны падмурак запатрабаванай часам і грамадскім развіццём творчай прафесіі, а напрацаваны ў ёй каштоўны вопыт знайшоў прымяненне ў пасляваенны час, калі ў сістэме класічнай універсітэцкай адукацыі распачаў працу факультэт журналістыкі БДУ.

Літаратура

1. Правілы прыёму ў Комуністычны Інстытут журналістыкі БССР на 1934-35 год // Звязда. – 1934. – 29 сак.

Наталля Зубчонак

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

КІЖ БССР У СІСТЭМЕ САВЕЦКАЙ ЖУРНАЛІСЦКАЙ АДУКАЦЫІ

З прыходам савецкай улады ў нашай краіне ўзнікла вострая неабходнасць у падрыхтоўцы прафесійных кадраў для сродкаў масавай інфармацыі. Існуючыя ў дакастрычніцкі час курсы і школы не адпавядалі ў першую чаргу тым задачам, якія стаялі перад савецкай журналістыкай. Больш за тое, неабходны былі новыя прафесіяналы з вышэйшай адукацыяй.

Пачатак гэтай справе быў пакладзены ў Маскве ў 20-я гады мінулага стагоддзя. Першай такой установай стаў Інстытут чырвоных журналістаў, які быў адкрыты ў 1921 г. на аснове маскоўскіх курсаў РАСТА. У перыяд нэпу дапамогу ў арга-